

Хөөнд эртэр көг тэвлгынг бүрдэмдэжтэгээр кехмн

КПСС-н Централын Комитет болн СССР-н Министруудын Совет олд медгдг бичгтэн, хөн мал бсклгээр, ноос гаргылгь икдүүлгээр эрки чинртэ тбрмуд тэвдэж, агьу ик зура делглэ.

Мана республикин куч-көлсчир эврэннь эв-аргьан тоолад, 1960 джилд багь гихдэн гурви сай хбдтэ болх, селэнэ эдл-ахун 100 гектар газр болгьнас 304 килограмм ноос киргьдэж авх даалгьвр авсмн. Эн даалгьвриг диилвртэгээр куцалгьнэ йилгьгч нег таалнь—увлин сармудт тэл авхин хэ хбнд эртэр көг тэвлгын болджана. Увлин тэл ик хацта, бсклнь, чангьг-чиирг болна, эннь тегэд хөн мал олар бскхд, энунэ ноосна гарцинь икдүлхд сэн гидг эв аргь учрана. Эн учрар хбнд эртэр көг тэвлгын—эрки чинртэ керг-уулдвр болдж гарчана.

Эн джилд республикин кесг колхозмудар болн совхозмудар увлэр болн эрт хаврар хбнэ тэл авлгын му бишэр кегдв. Тангьгчин колхозмуд болн совхозмуд увлэр болн эрт хаврар гарсн 200 мингь гар хургь авсмн. Увлэр болн эрт хаврар хбд хургьлуллгын Элст балгьсна Сталинэ нертэ болн „Победа“ колхозмудар, Яшалтинск района Кировин нертэ колхозд, Черноземельский“ совхозд, Юстинск района „Енотаевский“, „Полынный“ совхозмудар болн талдан чигн эдл-ахусар нег улү саянэр кегдв. Эн эдл-ахусар 100 хбн болгьнас 110—112 хургын авгдла.

Болв республикин зарм эдл-ахусар эн кергт сэн онг тэвдгдг, хбнд эртэр көг тэвлгын муугьар бүрдэгдлэ. Улгуль, Яшалтинск района 383-ч номертэ совхозд эртэр хургьлуллгын эцн, зусг хбд орулсмн, көгшин нээдр хбндин көгиг болхла ноябрь сард тэвсмн.

Балгьсна „Буратинский“, Яшалтинск района 383-ч номертэ совхозмудар, Сарпинск района „Путь Ленина“, „Путь к коммунизму“ болн „Гигант“ колхозмудар цагтнь экэснь хургьдинь салгьдэж, эртэр көгнь тэвгдх хбндиг таргьулдэж белдсмн биш. Искусственн көг тэвлгынэ пунктар 3-4 отар хб орулдэж гаргьад, пунктин көдлмшиг дегд икдүлэд, искусственн көг тэвлгынэ зокал эвдгдэжэсмн. Экад кесг колхозмудар болн совхозмудар дулан хашас, кошармуд кинэнэр белдгдсн уга билэ, эн учрар увлэр, эрт хаврар гарсн тэл икэр гарутсмн.

Сарпинск района Ильичин нертэ, „Путь к коммунизму“, Приюгненск района Кировин нертэ колхозмудар, Яшкульск района „Лиманный“ болн 108-ч номертэ совхозмудар газр малтдэж дулан хашас тосхлгын икэр оратдэж, ноябрь-январь сард кегдлэ, тегэд эн учрар нилх хургьта хбд киитн, чингтэ хашад орулгдэд даарснас көлтэ гемтэд гарутсмн. Кесг райодин партийн, советск болн профсоюзн организацэ эртэр көг тэвлгынэ болн увлэр, эрт хаврар хбнэ тэл авлгьна тбрт сэн онгьан тэвдэжэсн уга.

КПСС-н тангьгчин комитетин бюро болн куч-көлсчирин депутатирин тангьгчин Советин куцэгч комитет 1958 джилд эртэр хбнд көг тэвлгьэр болн эн джилин бийднь тэл авхин эрkd июль-август сард хбнд көг тэвлгьэр зура диглэж батлла. Эн зурагьар тангьгчин эдл-ахусар 614 мингьгн хбнд эртэр көг тэвгдх збвтэ, тер тоод июль-август сард 40 мингьгн хбнд искусственн көг тэвгдхмн. Болв эн эрки чинртэ тбриг куцалгьн дегд сулар кегдэж йовна.

Эртэр көгнь тэвгдх хбндин отармуд бүрдэдж, эднэ идгинь ясдэж, кергтэ белдвр бүрдэглэ—эдл-ахун гардачирин, малин специалистирин эрки тбрнь болджана. Август-сентябрь сард көг тэвхин тэлэ сэн тохмта нээдр хбд болн хуцмуд йилгьдэж, эднд эмчин халэвр бүрдэдж, асрмджинь ясдэж, эртэр көг тэвлгынг бүрднэгьгьэр кех кергтэ.

Эн джилин август сарин түрүн брэлд искусственн көг тэвлгынэ техникүд белдлгын тбгсгдх збвтэ. Увлэр болн эрт хаврар хургьлх хбндиг дулан хашагьар теткхин тэлэ 1958 джилин сентябрь сар күртл дулан хашас, кошармуд тосхлгынг, тедниг ясдэж дулалгынг тбгсгх кергтэ.

Эртэр хургьлх хбд малин увлин бээрнүр сэн чинртэ, шимтэ бсв, гуйр-буудя болм тоогьарнь зббдэж, силос дэрдэж белдлгын бас эрки чинртэ, түргэр куцэгдх збвтэ тбр болджана.

Хбнчирин бригадсар политическ болн гегэн-герлин көдлмш бүрдэгьад, хбнчир дунд тодрха социалистическ дбрлдэ бргэр делгрүлдж, хбнд эртэр көг тэвлгынг үзмдэжтэ саянэр келгын—партийн, советск болн профсоюзн организацисн эрки тбр болджана.